

**ПАМ'ЯТІ НАДІЇ ПРОХОРІВНИ МАСЮК
(01.10.1930—13.03.2009)**

13 березня 2009 року, на 78-му році життя, після важкої і тривалої хвороби зупинилося серце всевітньо відомого вченого, знаного українського альголога, провідного наукового співробітника Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, завідувача кафедри нижчих рослин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктора біологічних наук, професора, талановитого вчителя Надії Прохорівни Масюк.

Надія Прохорівна народилася 1 жовтня 1930 року в м. Києві в сім'ї викладачів. Батько, Прохір Дмитрович Масюк, якого дуже любила і поважала Надія Прохорівна, викладав ботаніку в Київському педагогічному інституті, після тривалої хвороби пішов з життя ще в 1946 році. Тому мати, Ганна Андріанівна, все своє життя присвятила дочці і її родині. Після закінчення школи в 1949 році Надія Масюк навчалася на біолого-грунтовому факультеті Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка, де спеціалізувалася на кафедрі ботаніки під керівництвом О.В. Топачевського (на той час — доцента кафедри).

Захистивши диплом (1954 р.), Надія Прохорівна вступає до аспірантури Інституту ботаніки АН УРСР. У 1959 році успішно захищає кандидатську дисертацію «Протококковые водоросли водоемов Западно-Украинского Полесья». Після аспірантури залишається працювати в інституті, де пройшла шлях від молодшого до провідного наукового співробітника та завідувача відділу альгології (1966—1972 рр.). Протягом 13-ти років Надія Прохорівна очолювала кафедру нижчих

Н.П. Масюк і А.М. Окснер. Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного, 1970 р.

рослин Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. У 1973-му захищає докторську дисертацію «Рід *Dunaliella* Теод., морфологія, систематика, екологія, географічне поширення та перспективи практичного використання», в 1978-му їй присвоїли звання професора. Після об'єднання кафедр нижчих та вищих рослин у 1985 році Н.П. Масюк працювала професором кафедри ботаніки. Від 1986 року повертається до Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного, де до останніх днів свого життя працює на посаді провідного наукового співробітника відділу спорових рослин, з 2006 року — відділу ліхенології та бріології.

Коло наукових інтересів Надії Прохорівни було надзвичайно широким. За своїми поглядами Н.П. Масюк відносила себе до Київської наукової школи морфологів-систематиків, філогенетиків і флористів спорових рослин, що була заснована академіком Дмитром Костьовичем Зеровим та виплекана ним разом з академіком Олександром Вікторовичем Топачевським і членкореспондентом Альфредом Миколайовичем Окснером. Міжнародне визнання їй принесли розробки в галузі таксономії, флористики, екології, ево-

лющі, онтогенезу, фізіолого-біохімічних особливостей зелених водоростей, їх практичного використання. Вона описала понад 50 нових для науки таксонів водоростей (новий клас Chlorodendrophyceae Massjuk, нові роди *Topaczewskiel-la* Massjuk та *Pedinomonadopsis* Massjuk & Guk, новий підрид *Pascheria* та секції *Tertiolectae*, *Virides* та *Peirceinae* роду *Dunaliella* Teod., нові види родів *Chlamydomonas*, *Dunaliella*, *Hydrianum*, *Myochloris*, *Phyllariochloris*, *Polytoma*, *Pyrobotrys*, *Scenedesmus* тощо), знайшла понад 100 таксонів, нових для альгофлори України та інших країн Євразії.

Надія Прохорівна Масюк запропонувала новаторські підходи до розв'язання проблем, що мають загальнобіологічне значення, — це питання виду, походження еукаріотичної клітини, морфології та цитології еукаріотичних водоростей, місця і ролі водоростей в еволюції життя на Землі, вивчення фоторецепторних систем і фоторуху монадних водоростей, ботанічної термінології і номенклатури. Н.П. Масюк уперше запропонувала еволюційні концепції морфологічного типу водоростей, описала новий тип морфологічної структури водоростей, розробила схеми їх філогенетичних зв'язків, визначила місце водоростей у системі живих організмів (у співавторстві з її учнем та наступником — д-ром біол. наук, професором І.Ю. Костіковим).

Надія Прохорівна Масюк є автором і співавтором понад 270 наукових праць. Серед них 8 монографій, у тому числі такі відомі фундаментальні роботи, як «Морфология, систематика, экология, географическое распространение рода *Dunaliella* Teod. и перспективы его практического использования» (Київ: Наук. думка, 1973), «Эволюционные аспекты морфологии эукариотических водорослей» (Київ: Наук. думка, 1993), «Водоросли в системі органічного світу» (Київ: Академперіодика, 2002), «Фотодвижение клеток *Dunaliella* Teod.» (Київ: Академперіодика, 2007), а також 15 підручників, довідників та методичних посібників, з-поміж яких «Пресноводные водоросли Украинской ССР» (Київ: Вища школа, 1984), що й донині є одним з найкращих посібників з альгології, 6 брошур та низки статей у вітчизняних і зарубіжних журналах. Н.П. Масюк має три авторські свідоцтва на отримання каротину з зелених водоростей роду *Dunaliella*. Надія Прохорівна була науковим редактором низки монографій, членом редколегії журналу «Альгология», рецензентом «Українського ботанічного журналу».

Останніми роками Надія Прохорівна працювала над узагальненням всього відомого різноманіття зелених джгутикових водоростей України та оформленням його у вигляді окремого розділу у фундаментальних виданнях — «Разнообразие водорослей Украины» (2000) та «Algae of Ukraine» (у друці). Мрією вченого була підготовка «Визначника зелених джгутикових водоростей України» та випуску «Флори водоростей України», присвяченого цій групі. Надія Прохорівна, вже важко хвора, продовжувала наполегливо працювати. Так, за останній рік вона підготувала 4 розділи вказаного випуску «Флори». Рукопис Н.П. Масюк вражає філігранною завер-

шеністю підготовлених розділів, а викладений матеріал не потребує ніякого редакторського доопрацювання. Тому відділом ліхенології та бріології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України найближчим часом планується опублікувати вказаний рукопис.

Всі роботи Надії Прохорівни об'єднує також те, що вони вражають переліком цитованої літератури. Так, до порівняно короткої статті з описом нового класу зелених водоростей *Chlorodendrophyceae* (Масюк 2006) Надія Прохорівна прикладає посилання на 113 джерел, а до вказаних вище монографій ці переліки нараховують до 500—800 назв! Це свідчить про те, що автор був невтомним трударем, який вважав за неприпустиме зневажливо ставитись до праці своїх попередників.

Важливою частиною життя Н.П. Масюк була її педагогічна діяльність. Учениця видатних учених-криптогамістів, академіків Д.К. Зерова та О.В. Топачевського, професор Н.П. Масюк, педагог від Бога, своїми лекціями та власними вчинками намагалася донести до своїх учнів велику повагу до покоління її учителів, найкращі традиції вітчизняної науки ботаніки. Лекторський талант, фундаментальні знання, блискучі педагогічні здібності, турбота про творче зростання студентів перетворили кафедру нижчих рослин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка під керівництвом Надії Прохорівни на справжню кузню кадрів у галузях альгології, мікології та ліхенології. Серед випускників кафедри нижчих рослин — десятки докторів і кандидатів наук з гордістю називають себе учнями Надії Прохорівни Масюк. Під її безпосереднім науковим керівництвом підготовлені та захищені одна докторська і 6 кандидатських дисертацій. Надія Прохорівна заслужено вважається засновником Київської школи ґрунтових альгологів, що є визнаною серед світової спільноти цих фахівців.

Крім власне наукових інтересів, Н.П. Масюк вирізнялася як людина високих ідеалів, великої любові до України і рідної мови. Вона щиро раділа новим публікаціям з наукової термінології, відгукувалась на них рецензіями, охоплюючи широке коло біологічних наук. Прикладом цього може бути рецензія Н.П. Масюк на книгу з проблем орнітології. Мала Надія Прохорівна і неабиякий талант читача, вміла в безмежному океані сучасної художньої літератури обрати справді гідні її зразки, щиро ділилась своїми знахідками з друзями і колегами. Надія Прохорівна була по-справжньому високоосвіченою інтелігентною людиною, яка крізь все своє життя пронесла духовні ідеали, найвище вона ставила власну гідність, порядність у стосунках з колегами, глибоку повагу до вчителів.

За визначні заслуги у вивченні водоростей та вихованні нових поколінь дослідників, а також отриманні наукових результатів Надію Прохорівну було нагороджено академічною премією ім. М.Г. Холодного (1995 р.), медалями «1500 лет г. Києва», «Ветеран труда», медаллю ВДНГ СРСР «За успехи в развитии народного хозяйства СССР». На честь Надії Прохорівни описані нові для науки таксони водоростей *Hyalogonium massjukiae* Kostikov, *Interfilum*

massjukiae Mykhailjuk et al. Вона була почесним членом Українського ботанічного товариства, останні два роки отримувала державну стипендію для видатних діячів науки. Але найвищою нагородою для неї були її незаперечний авторитет і висока наукова репутація, пошана колег та учнів.

Світла пам'ять про Надію Прохорівну Масюк, талановитого вченого, педагога, глибоко порядну, добру, чуйну, інтелігентну людину назавжди збережеться у серцях учнів і колег.

КОЛЕКТИВ ІНСТИТУТУ БОТАНІКИ
ІМ. М.Г. ХОЛОДНОГО НАН УКРАЇНИ,
КОЛЕГИ, ДРУЗІ, УЧНІ